

PRECIZĂRI ÎN LEGĂTURĂ CU UNELE LUCRĂRI RECENT APĂRUTE

DE

GH. BICHIR

În ultimul timp au apărut în literatura de specialitate două studii semnate de M. Babeș¹ și C. Scorpan² care abordează, printre alte probleme, și pe aceea a prezenței carpilor în Dobrogea. Dacă în urma lecturii articolului din *Pontice*, I, cititorul rămîne cu impresia unei prezențe relativ numeroase a carpilor în Dobrogea, citindu-l pe cel din *SCIV*, 22, 1971, 1, constată că asemenea urme nu există. În această situație, cel care consultă ambele lucrări își pune justificat întrebarea: sînt sau nu sînt urme arheologice carpice în Dobrogea?

Întrucît ne-am ocupat de cultura materială a dacilor liberi din zona extracarpatică a României și am participat și la săpături în unele din obiectivele puse în discuție de cei doi cercetători, ne vom permite să ne precizăm și noi poziția, care diferă de cea a ambilor colegi mai sus amintiți în ceea ce privește interpretarea unora dintre materialele publicate. Menționăm de la început că nu intenționăm să recenzăm cele două articole și nici să abordăm toate problemele importante pe care le ridică în special studiul lui M. Babeș, ci, vom căuta să arătăm pe scurt, ce este și ce nu este, după părerea noastră, carpic din material publicat de C. Scorpan și contestat de M. Babeș.

Apariția articolului din *Pontice*, I, a reliefat preocuparea lăudabilă a lui C. Scorpan de a face un repertoriu al tuturor materialelor getice tîrzii din Dobrogea, întrucît este știut că acest lucru se realizase în parte numai pentru nordul Dobrogiilor de către prof. Gh. Ștefan³.

Dacă C. Scorpan și-ar fi intitulat capitolul din studiul menționat „Urme arheologice geto-dacice din epoca elenistică și romană în Dobro-

¹ *Necropola daco-romană de la Enisala*, în *SCIV*, 22, 1971, 1, p. 19—45.

² *Contribuții arheologice la problemele etnice ale Dobrogei antice*, în *Pontice*, I, 1968, p. 341 și urm.

³ *Contribuții arheologice la cunoașterea dacilor din Dobrogea de nord*, în *SRIR*, I, 1954, p. 29—40.

gea”, și nu „Carpi în Scythia Minor”, desigur că nu i-ar fi dat ocazia lui M. Babeș să conteste și acele urme arheologice care pot fi legate de carpi. De asemenea ar fi evitat, poate, de a discuta și a lua de bune unele informații și interpretări de mult depășite ⁴.

Precizăm de la început că în ceea ce privește urmele carpice în Dobrogea nu intră în discuția noastră decît acele materiale care se datează în secolele III—IV e.n., vreme în care datele istorice susțin o prezență carpică în această zonă. Subliniem de asemenea că prezența urmelor de tip carpic în unele puncte ale Dobrogii nu exclude pe geții autohtoni, care continuă să trăiască și în timpul stăpînirii romane, așa cum greșit au înțeles unii cercetători ⁵, după cum nici existența așezărilor și necropolelor daco-romane nu trebuie să excludă prezența urmelor carpice din anumite regiuni ale Dobrogii, așa cum încearcă să facă M. Babeș ⁶. Deci nu toate materialele de tip dacic din secolele III—IV e.n. trebuie atribuite în mod automat geților băștinași sau carpilei transplantate în această provincie, ci fiecare piesă, susceptibilă de a fi carpică, trebuie analizată cu migală, criteriul de apreciere fiind acela al evoluției formelor dacice din mediul roman și din teritoriile rămase în afara imperiului (Moldova) sau a zonelor mai puțin stăpînite, dar continuu supravegheate de romani (Muntenia). Concret vorbind, materialele din Dobrogea trebuie judecate în comparație cu cele din Moldova, Muntenia, Oltenia și Transilvania, fără însă a pierde din vedere nici un moment situația specifică fiecărei provincii în parte.

Nu vom lua ca criterii de separare a materialelor getice (daco-romane) de cele carpice, prezența sau absența ceramicii lucrate cu mîna și nici chiar a celei cenușii lucrate la roată, privită în general. Hotărîtoare, în această privință, va fi forma vaselor și, în unele cazuri, și pasta și tehnica de lucru; amintim că cioburile cenușii de tip carpic (ca și cele roșii) se deosebesc din acest punct de vedere de cele de tip Chilia din Muntenia și de cele de factură Sintana de Mureș-Cerneahov și cu atît mai mult de ceramica (cenușie și roșie) elenistică și romană.

Judecate astfel, materialele „carpice” publicate în *Pontice*, I, sînt în bună parte getice din epoca elenistico-romană.

Dintre formele ceramice publicate de C. Scorpan și care rezistă criteriilor comparative mai sus enunțate, pot fi atribuite carpilei numai unele dintre căni și fragmente de fructiere. Intră în această categorie cănița (roșie) de la Caraibil (*Pontice*, I, fig. 4_a — 4_b) și cele două cănițe (cenușii) de la Horia (*Pontice*, I, fig. 7_a — 7_b și 8_a — 8_b). În schimb, cana de la Rașova (*Pontice*, I, fig. 21_a — 21_b) nu-și găsește analogii în mediul carpic (la Piatra Neamț-Lutărie, Slobozia, Gabăra), așa cum se spune ⁷, ea fiind de altfel bine datată prin fragmentele de amforă elenistică în secolele II—I î.e.n.

⁴ *Pontice*, I, p. 343, unde se vorbește de „carpi pontici”, în secolul V î.e.n., împinși de la est spre vest de bastarni și sarmați, sau de invazia carpilei din 242, pe care cercetările din ultimul deceniu au infirmat-o. Vezi toate datele cu privire la această problemă la Gh. Bicher, *Carpii în istoriografia română și străină*, în *SCIV*, 22, 1971, 2, p. 179—197.

⁵ M. Babeș, *op. cit.*, p. 41, 44—45.

⁶ *Ibidem*, p. 41—42, 44—45.

⁷ *Pontice*, I, p. 363.

Cănițele de la Caraibil și Horia își au originea în La Tène-ul geto-dacic⁸, însă pentru această epocă târzie ele nu-și găsesc bune analogii decât în mediul carpic și unele morminte sarmatice, ca împrumuturi luate de la carpi. În Dobrogea, ele n-au putut fi aduse de sarmați, așa cum înclină să creadă unii cercetători⁹, deoarece în nici un mormint sarmatic din această provincie nu s-au găsit vase carpice. În mod obișnuit, sarmații foloseau ceramica populației din regiunea unde se instalau, și nu credem că era cazul să aducă ceramică carpică într-o zonă unde produsele romane erau la îndemina oricui.

Susceptibile de a fi atribuite carpilelor sint și cele trei fragmente de fructieră descoperite la Caraibil¹⁰, dacă ținem seama de faptul că în așezările și necropolele dacilor liberi din Muntenia (Chilia, Scornicești, Maldăr, Mătășaru, Udeni, Bragadiru-Zimnicea, București-Militari, Bucov etc.) ele lipsesc. În Muntenia s-au descoperit două fragmente dintr-o fructieră cenușie la Tîrgșor (așezare secolul III e.n.)¹¹, dar nu trebuie uitat că în apropiere se află și o așezare geto-dacică mai veche. Un alt fragment s-a găsit la Străulești-Măicănești, lângă București, despre care Margareta Constantiniu¹² spune că provine de la o fructieră de tipul celei descoperite la Lacul Tei. Fructiera de la Lacul Tei¹³ este getică, așa încât n-ar fi exclus ca și „exemplarul” de la Străulești-Măicănești să fie mai vechi, deoarece urme La Tène au apărut și în această așezare, dar sînt atribuite secolului III e.n.¹⁴

Chiar dacă aceste fragmente de fructieră de la Tîrgșor și Străulești-Măicănești ar aparține secolului III, și lucrul este posibil, totuși numărul lor este prea mic pentru a considera fructiera ca o formă de vas specifică complexelor de tip Chilia-Militari. De notat că ambele descoperiri se află în aria aspectului Militari, unde urmele carpice sînt prezente și lipsesc în cadrul aspectului cultural de tip Chilia-Scornicești.

Rămîne de văzut care este situația în Dobrogea; reținem însă că la Enisala, unde s-au făcut cercetări sistematice, fructiera nu este documentată¹⁵. Dacă fragmentele de fructieră de la Caraibil pot fi carpice, în schimb exemplarul de la Histria¹⁶, prin profilul buzei, este sigur mai vechi; tipul de fructieră îl întîlnim frecvent în secolele II—I î.e.n. și mai rar în secolul I e.n.

Am văzut materialul getic de la Histria, existent în Muzeul din Constanța și, după părerea noastră, nu conține nimic carpic. Notăm

⁸ Cana de la Birsești, la care se referă C. Scorpan (publicată de S. Morintz, în *Materiale*, VII, p. 206, fig. 5/2), nu se datează în secolul al IV-lea î.e.n., cum a crezut S. Morintz și cum susține C. S. în *Pontice*, I, p. 348, ci în secolul al III-lea (cf. Gh. Bichir, în *Danubius*, I, 1967, p. 117). Nu este carpică nici cana ilustrată în *Pontice*, I, fig. 3a-3b.

⁹ M. Babeș, *op. cit.*, p. 42. De altfel notăm că însuși M. B. recunoaște că formele de cănițe sînt carpice, fapt care ne scutește de a insista mai mult asupra lor.

¹⁰ *Pontice*, I, p. 345, fig. 1a-1b și 2a-2b; profilele sînt greșit desenate; a se compara cu fotografiile!

¹¹ Informații Gh. Diaconu.

¹² *Cercetări arheologice în București*, II, 1965, p. 155 (neilustrată și nici n-am putut-o vedea).

¹³ Inedită, în depozitul Muzeului de istorie a orașului București.

¹⁴ Lucru constatat cu prilejul unei vizite făcute pe șantier.

¹⁵ Rămîne de văzut care este situația acestui tip de vas în așezările daco-romane din Transilvania (Obreja, Ocna-Sibiului, Cristești); ne referim în special la frecvența ei în așezările amintite.

¹⁶ *Pontice*, I, p. 360, fig. 18.

că nici în celelalte cetăți vest-pontice (Tomis, Callatis) nu s-au descoperit urme carpice; de asemenea, credem că ele lipsesc și la Visterna¹⁷.

Amforele-ulcior, destul de frecvente în Dobrogea (Caraorman, Horia, Enisala, Visterna, Histria, Constanța, Mangalia, Medgidia, Derwent)¹⁸, nu sînt carpice și nu vin din Moldova în Dobrogea, ci invers. După cum nici vasul fragmentar cu două torți de la Horia (*Pontice*, I, fig. 10_a — 10_b) nu este cunoscut în mediul carpic, așa cum se spune¹⁹.

Din materialul publicat de C. Scorpan poate fi carpic fragmentul cenușiu, cu ornament lustruit, descoperit la Runcu, nu prea departe de Hirșova²⁰.

Și la Dinogetia s-au descoperit unele fragmente ceramice cenușii care prin pastă, profile și ornament (lustruit) pot fi legate de carpi. Ne referim la cioburi ce pot fi datate în secolele III—IV e.n., și nu la materiale mai vechi, aparținînd La Tène-ului (probabil secolului I e.n.) sau secolului II e.n., așa cum s-au descoperit în secțiunea S₁, la a cărei cercetare am lucrat în 1952 sub îndrumarea prof. Gh. Ștefan²¹.

Tot carpilor pot aparține și fragmentele ceramice de la Niculițel-Drumul Bălții, despre care în raportul de săpături se spune că sînt „lucrate din pastă de culoare cenușie sau roșiatică și într-o tehnică diferită de cele romane”²²; cioburile lucrate cu mîna sînt ornamentate uneori cu briu alveolar în relief, iar cele modelate la roată au decor realizat în tehnica lustruirii²³, necunoscut în ceramica romană. În același

¹⁷ Proveniența piciorului de fructieră de la Visterna ilustrat în *Pontice*, I, fig. 17 a și 17 b, este discutabilă, ca și urna de altfel (vezi M. Babeș, *op. cit.*, p. 20, nota 8). Dar, chiar dacă ar fi fost descoperită acolo, prin felul cum se prezintă, este sigur anterioară secolelor III—IV e.n. și deci iese din cadrul discuției noastre.

¹⁸ Vezi principalele trimiteri la M. Babeș, *op. cit.*, p. 28.

¹⁹ Trimiterile care se fac de către C. S. în nota 29 (p. 353) se referă la alte tipuri de vase. Același lucru se poate spune și despre vasul fragmentar (tot de la Horia) ilustrat la fig. 13 (*Pontice*, I, p. 355), căruia, lipsindu-i partea superioară, gît și buză, nu poți face atribuiri etnice pe baza lui și chiar să-i găsești analogii la Pădureni în mediul carpic (*Pontice*, I, p. 354). În situații de acestea se ține seama numai de pastă și de tehnica de lucru.

²⁰ *Pontice*, I, p. 361, fig. 19.

²¹ *SCIV*, IV, 1953, 1—2, p. 263—267; pentru alte materiale a se vedea *SCIV*, II, 1951, 1, p. 39—40, fig. 27, și Gh. Ștefan, *op. cit.*, în *SRIR*, I, p. 36.

În studiul nostru *La civilisation des Carpes...* (*Dacia*, N.S., XI, 1967, p. 223) arătăm că sfîrșitul necropolelor și al așezărilor carpice poate fi pus în legătură cu conflictele militare din anii 295—297, în urma cărora romanii, victorioși, au transplantat o bună parte din populația carpică în imperiu, iar în nota 104 arătăm că ei au fost colonizați în Pannonia, la Sopianae, cum spune Ammianus Marcellinus, XXVIII, 1, 5 și în Scythia Minor, așa cum par să arate descoperirile de la Biseriçuța-Garvăn, Niculițel-Valea lui Iancu și Horia; aminteam, de asemenea, satul carpilor (*Vicus Carporum*) situat în apropiere de *Carsium*. Din această notă a noastră, M. Babeș a tras concluzia că noi negăm prezența populației daco-romane în Dobrogea și că materialul la care ne referim, de la Dinogetia, ar fi cel din secolele I—II e.n. (vezi *SCIV*, 22, 1971, 1, p. 41—42, 45). Lui M. Babeș i-a scăpat însă din vedere că noi n-am făcut trimiterile necesare la materialul getic publicat de la Dinogetia, cît și faptul că am participat la lucrările acestui șantier timp de patru ani (1951—1954), cînd s-a găsit materialul în discuție (a se vedea rapoartele din *SCIV*), și am lucrat chiar la complexul unde s-a descoperit cel mai mult material (în S₁), asupra căruia M. Babeș „ne face atenți” că ne-a „scăpat” din vedere că el este mai vechi atunci cînd amintim de urme carpice la Dinogetia.

²² Gh. Ștefan și colab., *Șantierul arheologic Garvăn (Dinogetia)*, în *SCIV*, V, 1954, 1—2, p. 183.

²³ *Ibidem*, fig. 20/8.

complex s-a descoperit și „o mică monedă de bronz, probabil, din vremea împăratului Valentinian I (364—375)”²⁴.

Din cele prezentate reiese că s-a găsit ceramică care poate fi legată de carpi la Carail, Horia, Niculițel-Drumul Băltii, Dinogetia și Runcu-Hirșova. La Horia și Carail pare a fi vorba de carpi pătrunși sau transplantați în așezări daco-romane existente²⁵. Săpăturile care se vor efectua în viitor vor aduce, desigur, precizări în ceea ce privește proveniența acestor materiale; avem de-a face cu importuri din mediul carpic sau cu prezența efectivă a unor carpi.

În stadiul actual al cercetărilor constatăm că materialele de tip carpice au apărut numai în puncte situate în nordul și vestul Dobrogii, nu prea departe de Dunăre și în apropierea unor cetăți care făceau parte din sistemul de apărare al limes-ului danubian²⁶. Probabil că romanii au colonizat pe carpi în această regiune cu dublu scop: pe de o parte, pentru a-i supraveghea mai bine, iar pe de altă parte pentru a-i folosi la diferite munci necesare întreținerii trupelor de frontieră. Că ei au fost așezați într-o zonă nu prea departe de Dunăre, în apropierea unor cetăți, o dovedește și *Vicus Carporum*, situat nu prea departe de *Carsium* (Hirșova).

Așezarea unor grupuri de carpi la granițele imperiului, în vremea lui Diocletian, este menționată și de Eutropius (IX, 25, 2)²⁷, iar Orosius (VII, 25, 12) care transmite aceeași știre, specifică, că au fost așezați de-a lungul posturilor de pază (*finium dispersere praesidia*).

Observația pare a se verifica și pentru Oltenia, unde urnele carpice au apărut pe linia Oltului la Fărcașele²⁸, localitate situată între Romula și Slăveni, dar mai apropiată de prima, și la Govora-Sat, nu departe de Stolniceni.

Trebuie subliniat că în așezarea de la Govora-Sat, datată bine de E. Moscalu în a doua jumătate a secolului III e.n. „ceramica dacică lucrată cu mâna și la roată este prezentă într-o cantitate mai mare decât cea romană”²⁹, ceea ce face pe cercetătorul amintit să considere că „ceramica dacică de la Govora-Sat . . . , reprezentată prin specia lucrată cu mâna și prin cea lucrată la roată, indică prezența unei populații dacice, care folosește o ceramică ce continuă formele din La Tène-ul târziu. Se poate afirma pe această bază — continuă E. Moscalu — că La

²⁴ *Ibidem*, p. 183. Punctul „Drumul Băltii” este unul și același cu „Valea lui Iancu”, amintit de noi în *Dacia*, N.S., XI, 1967, p. 223, n. 104. Mulțumim și pe această cale lui I. Barnea, care ne-a arătat materialul.

²⁵ O situație similară pare a fi și la Soporul de Cîmpie, precum și în alte locuri din Transilvania, dar asupra acestei probleme nu vom insista aici.

²⁶ Cf. Gh. Bichir, în *SCIV*, 22, 1971, 2, p. 195. Informații neverificate vorbesc de morminte carpice descoperite în apropiere de *Durostorum*, în R. P. Bulgaria.

²⁷ Scriitorul antic se referă deopotrivă la carpi, bastarni și sarmați, pe care Diocletian și Galcrius i-au supus și învins, dar iată textul: *Varia deinceps et simul et virilim bella gesserunt, Carpis et Bastarnis subactis, Sarmatis victis, quarum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt.*

²⁸ Material inedit provenind din cercetări efectuate sub îndrumarea lui D. Berciu.

²⁹ E. Moscalu, *O așezare dacică din secolul al III-lea e.n. la Govora-Sat*, în *SCIV*, 21, 1970, 4, p. 662.

Tène-ul geto-dacic se prelungește pînă în a doua jumătate a secolului al III-lea e.n.”³¹.

Acest fapt a fost subliniat și de noi pentru cultura carpică din Moldova, pe care am considerat-o ca o formă evoluată a La Tène-ului geto-dacic, căreia i s-au adăugat influența romană și cea sarmatică³¹.

Desigur că observația lui E. Moscalu este justă în ceea ce privește aspectul (La Tène) al ceramicii de la Govora-Sat, dar explicația care trebuie dată acestui fenomen special n-a fost sesizată de cercetătorul amintit și de aceea ajunge să vorbească de prelungirea La Tène-ului „pînă în a doua jumătate a secolului III e.n.”, în cadrul provinciei Dacia Inferior, într-o așezare situată la numai cîțiva kilometri de importantul centru (civil și militar) de la Stolniceni.

Pe bună dreptate, orice cercetător român sau străin își poate pune întrebarea: cum se mai poate vorbi de romanizare în cadrul Daciei Romane, cînd întîlnim la sfîrșitul acestei stăpîniri, așezări care ne dau dreptul să prelungim La Tène-ul pînă în a doua jumătate a secolului al III-lea e.n. și Govora-Sat nu este o așezare ferită de înrîurirea romană (aflată la o mare distanță și departe de drumurile principale), ci una situată în apropiere de centrul civil și militar de la Stolniceni și, respectiv, de importantul drum care se afla pe valea Oltului³².

Părerea noastră este că la Govora-Sat avem de-a face cu carpi transplantați în imperiu, după evenimentele din 245. Ca și mai tîrziu, în Dobrogea (în vremea lui Aurelian, în 272 și a lui Diocetian în 295—303), și în Oltenia, romanii au căutat să-i așeze pe carpi în apropierea unor centre importante, unde erau trupe care să-i supravegheze și să-i pună la diverse munci necesare întreținerii garnizoanelor respective.

Părerea lui E. Moscalu că „la Govora-Sat nu avem documentată influența carpică”³³, deoarece nu s-au descoperit „amfore cenușii lucrate la roată” și „oglinzi de tip sarmatic”, nu este plauzibilă din două motive: primul, că fragmente de amfore de tipul amintit s-au găsit—unul a fost publicat chiar de E. M.³⁴, iar în al doilea rînd, nu prezența sau absența oglinzilor de tip sarmatic este hotărîtoare în atribuirea unei așezări carpilor, întrucît în Moldova, deși se cunosc numeroase așezări carpice, nu s-au găsit fragmente de oglinzi decît la Poiana-Dulcești pe Siliște³⁵.

Desigur că cercetările viitoare (noi săpături și publicarea integrală a materialului existent) vor aduce și mai multă lumină în ceea ce privește prezența sau absența urmelor carpice în diverse provincii ale imperiului roman. În interpretarea istorică a materialelor în discuție nu trebuie să uităm că și carpii tot daci erau și prezența lor în cadrul provinciei romane Dacia sau Scythia Minor n-ar trebui să întîmpine atîta rezistență din partea unor cercetători.

³⁰ *Ibidem*, p. 663.

³¹ Gh. Bichir, în *SCIV*, XII, 1961, 2, p. 257; idem, în *Dacia*, N.S., XI, 1967, p. 190, și S. Morintz, în *Dacia*, N.S., V, 1961, p. 411.

³² Pentru importanța economică și militară a centrului de la Stolniceni, vezi D. Tudor, *Orașe, trguri și sate în Dacia Romană*, București, 1968, p. 367—369.

³³ *SCIV*, 21, 1970, 4, p. 661.

³⁴ *Ibidem*, p. 657 fig. 5/1. Alte fragmente se află în colecția pr. Gh. I. Petre din Govora-Sat.

³⁵ Cf. Gh. Bichir, în *Dacia*, N.S., XI, 1967, p. 209, și fig. 24/8.

Sensibili și receptivi la influența romană, într-o măsură mai mare decât alți „barbari”, carpicii au asimilat treptat numeroase grupuri de populații migratoare și au contribuit din plin la etnogeneza poporului român. Pătrunzînd pe teritoriul fostelor provincii romane Dacia și Scythia Minor, ei au revitalizat elementul autohton dacic și l-au făcut să reziste și să iasă victorios din confruntarea cu neamurile germanice și alți migraatori. Ei au cunoscut și romanitatea și barbaria și au optat pînă la urmă în favoarea celei dintîi.

OBSERVATIONS AU SUJET DE CERTAINS OUVRAGES RÉCEMMENT PARUS

RÉSUMÉ

Dernièrement ont paru dans la littérature de spécialité de Roumanie deux études, dues à M. Babeș (note 1) et à C. Scorpan (note 2), où est abordé entre autres le problème de la présence des Carpes dans la Dobroudja. Or, si la lecture de l'article de « Pontice » I (voir note 2) laisse l'impression d'une présence relativement nombreuse des Carpes dans la Scythie mineure, il ressort en échange de celui de SCIV, 22 (voir note 1) que de tels vestiges n'existent pas. Devant cette contradiction, le lecteur se demande à juste titre si, de fait, des vestiges archéologiques carpiques existent ou non dans la Dobroudja.

L'auteur du présent article, qui s'est occupé lui aussi des Carpes et a fait des recherches dans certains des sites mentionnés par les deux chercheurs en cause, précise ici sa position, qui diffère de celles de ses deux collègues quant à l'interprétation d'une partie des matériaux publiés.

Le fait est que, en assignant aux Carpes des vestiges qui ne leur appartiennent pas, C. Scorpan a entraîné M. Babeș à contester aussi des vestiges qui peuvent leur être légitimement attribués.

A la suite d'une analyse minutieuse de tout le matériel, l'auteur constate que la plupart des formes céramiques attribuées aux Carpes l'ont été à tort et qu'elles appartiennent en réalité soit aux Gètes de l'époque hellénistique, soit à la population daco-romaine, bien représentée en Dobroudja.

Dans le stade actuel des recherches, des vestiges carpiques ne sont attestés que dans le Nord et l'Ouest de la Dobroudja, non loin du Danube et à proximité de certaines citadelles (*Carsium*, *Dinogetia*, *Noviodunum*) qui faisaient partie du système de défense du *limes* danubien. Cette situation est confirmée par le *Vicus Carporum*, situé non loin de *Carsium* (Hîrșova).

La remarque ci-dessus semble valable aussi pour l'Olténie, où les vestiges carpiques sont apparus sur la ligne de l'Olt à Fărcașele, localité située entre *Romula* et Slăveni, et à Govora-village, non loin de

Stolniceni. L'auteur combat la thèse d'E. Moscalu, suivant laquelle il s'agirait à Govora de Daces non romanisés de la province.

La présence des vestiges carpiques dans la Scythie mineure (Dobroudja) est mise en liaison avec le transfert de Carpes fait par Aurélien (272) et par Dioclétien (295—303) ; ceux de la Dacie inférieure (Olténie) s'expliquent par la colonisation de groupes de Carpes à la suite des événements de 245 (Philippe l'Arabe).

Il est probable que la colonisation des Carpes dans les régions mentionnées répondait, chez les Romains, à un double but : d'une part exercer sur eux une meilleure surveillance, d'autre part les employer à différents travaux en rapport avec l'entretien des troupes de frontière.